

УКРАЇНСЬКИЙ АВАНГАРД І СУЧАСНИЙ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ДИСКУРС: МІЖ ЕСТЕТИКОЮ ТА КУЛЬТУРНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ

Столярчук Н. М.

ВСТУП

Український авангард є одним із найяскравіших феноменів художньої культури ХХ століття, що сформувався на перетині модерністських естетичних пошуків, національно-культурного відродження та масштабних соціокультурних трансформацій доби модерності. На початку ХХ століття українське мистецтво активно інтегрувалося у європейський художній процес, долучаючись до формування нової візуальної мови, заснованої на експерименті, динамізмі, абстракції та синтезі мистецтв. Водночас український авангард не був лише локальною варіацією західноєвропейського модернізму. Його своєрідність полягала у поєднанні радикального художнього новаторства з глибокими етнокультурними традиціями, народною орнаментикою, декоративністю та сакральною символікою.

Український авангард став важливим чинником формування модерної художньої свідомості та нової культурної моделі, у якій мистецтво розглядалося як активний інструмент переосмислення реальності та конструювання нових соціокультурних смислів. Творчість таких митців, як Казимир Малевич, Олександра Екстер, Олександр Богомазов, Василь Єрмилов та інших представників авангардного руху суттєво вплинула на розвиток європейського модернізму, дизайну, сценографії, графіки та сучасної візуальної культури. Водночас історія українського авангарду виявилася драматичною: радянська тоталітарна система призвела до його маргіналізації, витіснення з культурного канону та часткового привласнення в межах імперського мистецького дискурсу.

Сучасний гуманітарний простір характеризується активним поверненням українського авангарду до національної та світової культурної пам'яті. У контексті деколонізації культури, переосмислення мистецького канону та актуалізації проблем культурної ідентичності авангардна спадщина набуває нового значення. Вона постає не лише як історичний етап розвитку модернізму, а як важливий чинник формування сучасного культурно-мистецького дискурсу, що поєднує

проблеми пам'яті, національної репрезентації, візуальної культури та міжнародного мистецького діалогу.

Актуальність дослідження українського авангарду сьогодні зумовлена необхідністю комплексного культурологічного осмислення цього феномену в умовах сучасних соціокультурних трансформацій. Особливого значення набувають питання взаємодії авангардної естетики з народною культурою, ролі авангарду у формуванні модерної української ідентичності, його рецепції у contemporary art, дизайні, цифровому мистецтві та сучасних візуальних практиках. Водночас важливою залишається проблема міжнародної репрезентації українського авангарду та його інтеграції у глобальний мистецький процес.

У цьому розділі здійснюється культурологічний аналіз українського авангарду як феномену культурної модерності та важливого елемента сучасного культурно-мистецького дискурсу. Розглядаються історико-культурні передумови його формування, основні напрями та естетичні принципи, взаємодія з етнокультурною традицією, проблеми культурної пам'яті та національної ідентичності. Особлива увага приділяється сучасним формам рецепції авангардної спадщини, її актуалізації у contemporary art, дизайні, візуальній культурі та гуманітарному знанні.

1. Український авангард як феномен культурної модерності

Формування українського авангарду на початку ХХ століття стало закономірним наслідком масштабних соціокультурних трансформацій, що охопили європейський простір у добу модерності. Зміна художніх парадигм, переосмислення ролі мистецтва в суспільстві, розвиток урбаністичної культури та інтенсивні модернізаційні процеси сприяли виникненню нових мистецьких практик, орієнтованих на експеримент, динамізм і руйнування академічних канонів. Український авангард формувався у складній взаємодії європейських модерністських тенденцій та національно-культурного відродження, що визначило його своєрідність і культурну унікальність.

Початок ХХ століття в європейській культурі позначився кризою традиційної художньої системи та формуванням нової естетичної свідомості. Модернізм як загальноєвропейський культурний феномен був спрямований на переоцінку мистецьких цінностей, відмову від реалістичної репрезентації дійсності та пошук нових форм художньої виразності. У цей період активно розвиваються футуризм, кубізм, експресіонізм, конструктивізм, абстракціонізм та інші течії, що визначили характер авангардного мистецтва ХХ століття¹.

¹ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С.34.

Європейський контекст мав вирішальний вплив на становлення українського авангарду. Українські митці перебували у постійному культурному діалозі з художніми центрами Парижа, Мюнхена, Відня, Берліна та Москви. Навчання й творча діяльність багатьох представників українського авангарду за кордоном сприяли інтеграції українського мистецтва у загальноєвропейський модерністський простір. Так, творчість Олександри Екстер формувалася під впливом французького кубізму та футуризму, однак художниця активно поєднувала новітні європейські тенденції з українською декоративною традицією та народним мистецтвом².

Водночас український авангард не був лише периферійним відгалуженням європейського модернізму. Його специфіка полягала у синтезі інноваційних художніх практик із національними культурними архетипами. Українське мистецтво початку ХХ століття активно зверталось до народної орнаментики, іконопису, селянського декоративного мистецтва, що стало важливим джерелом формування нової візуальної мови авангарду. На цьому наголошував Казимир Малевич, який пов'язував власні супрематичні композиції зі спогадами про українське село та народне мистецтво³.

Важливою передумовою становлення українського авангарду стало національно-культурне відродження кінця ХІХ – початку ХХ століття. У цей період активізувалися процеси формування української національної свідомості, розвитку української мови, літератури, театру та образотворчого мистецтва. Інтелектуальні та мистецькі кола прагнули утвердити українську культуру як самодостатню частину європейського культурного простору. У контексті цих процесів авангард став не лише естетичним явищем, а й формою культурного самовираження та пошуку нової моделі національної ідентичності.

Дослідники зазначають, що український авангард виникав у ситуації культурного пограниччя, де поєднувалися модерністські ідеї та прагнення національного самоствердження⁴. Саме тому творчість українських авангардистів часто характеризується поєднанням радикального формального експерименту із глибокими етнокультурними мотивами. Це особливо помітно у творчості Олександра Богомазова, який у своїх теоретичних працях розглядав мистецтво як динамічну систему взаємодії форми, ритму та простору⁵.

² Bowl J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. P. 112.

³ Малевич К. Автобіографічні записки 1918-1933. Київ: Родовід, 2017. 96 с.

⁴ Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 176 с.

⁵ Богомазов О. Живопис та елементи. Київ : Задумливий страус, 1996. 176 с.

Суттєвий вплив на розвиток українського авангарду мали процеси урбанізації та індустріалізації. На початку ХХ століття великі міста – Київ, Харків, Одеса, Львів – перетворюються на осередки інтенсивного культурного життя. Урбаністичний простір формував новий тип художнього мислення, орієнтований на швидкість, технічний прогрес, механізацію та динаміку сучасного життя. Художники авангарду прагнули передати ритм модерного міста через нові композиційні рішення, абстрактні форми та експериментальну візуальну мову.

Особливу роль у розвитку художніх експериментів відігравали мистецькі об'єднання, виставки та театральні студії. В Україні активно функціонували творчі угруповання, які сприяли поширенню нових мистецьких ідей та інтеграції українського мистецтва у міжнародний контекст. Важливими центрами авангардної культури стали Київський художній інститут, театральні студії Леся Курбаса, а також мистецькі виставки, що презентували новітні художні пошуки⁶.

Таким чином, український авангард сформувався в умовах складної взаємодії модерністських процесів, європейських художніх впливів, національно-культурного відродження та урбаністичних трансформацій початку ХХ століття. Його феномен полягає у поєднанні радикального художнього експерименту з національною культурною традицією, що визначило особливе місце українського авангарду в історії світового мистецтва та сучасному культурно-мистецькому дискурсі.

Найбільш вагомими напрямками українського авангарду стали футуризм, супрематизм, конструктивізм, кубофутуризм та сценографічний авангард. Одним із перших напрямів авангардного мистецтва в Україні став футуризм, що виник під впливом італійського та російського футуристичних рухів. Його основою було заперечення традиційної художньої культури та утвердження естетики технічного прогресу, урбанізму й динаміки сучасного життя. Український футуризм мав не лише художній, а й літературний вимір, а його представники прагнули створити нову модель мистецтва, орієнтовану на майбутнє. Значний внесок у розвиток футуризму здійснив Давид Бурлюк, якого вважають одним із фундаторів футуристичного руху у східноєвропейському мистецькому просторі. У своїй творчості митець поєднував експресивну колористику, деформацію форми та елементи народного мистецтва⁷.

Особливе місце в історії українського авангарду посідає кубофутуризм – синтетичний напрям, що об'єднав принципи кубізму та футуризму. Кубофутуристи прагнули передати рух, ритм і багато-

⁶ Український авангард 1910–1930 років : альбом. Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. К. : Мистецтво, 1996. С. 146.

⁷ Там само. С. 74.

вимірність сучасного світу через геометризацию форми та динамічну композицію. Одним із найяскравіших представників цього напрямку був Олександр Богомазов. У своїй творчості він розробляв концепцію взаємодії форми, кольору та ритму, а також намагався теоретично осмислити закономірності художнього сприйняття. Праця митця «Живопис та елементи» стала важливим теоретичним документом українського авангарду, у якому мистецтво розглядається як система енергійної взаємодії ліній, кольорів і просторових структур⁸.

Картини Олександра Богомазова «Трамвай», «Пилярі», «Львівська вулиця в Києві» демонструють прагнення художника передати динаміку модерного міста та ритм урбаністичного життя. Для його живопису характерні експресивна пластика, ритмічна організація композиції та синтез абстрактного й предметного начал. Дослідники вважають Богомазова одним із найбільш самобутніх теоретиків європейського авангарду⁹.

Вагомим напрямом українського авангарду став супрематизм, засновником якого був Казимир Малевич. Супрематизм ґрунтувався на ідеї безпредметності та домінування чистої форми й кольору як самодостатніх елементів художнього висловлювання. Малевич прагнув звільнити мистецтво від предметної залежності та створити універсальну візуальну систему, здатну виражати духовні та космологічні ідеї¹⁰. Попри тривале ототожнення творчості Малевича з російським авангардом, сучасні дослідження дедалі активніше акцентують на його українському культурному контексті. Дитинство митця минуло в українському селі, а естетика народного мистецтва, селянського орнаменту та іконопису мала значний вплив на формування його художнього мислення¹¹. Супрематичні композиції Малевича характеризуються геометричною лаконічністю, символізмом кольору та прагненням до абсолютної художньої форми. Його знаменитий «Чорний квадрат» став одним із ключових символів мистецтва модернізму ХХ століття.

Не менш важливим напрямом був конструктивізм, що сформувався у контексті індустріальної культури та орієнтувався на функціональність, технологічність і взаємодію мистецтва з архітектурою, дизайном та виробництвом. Український конструктивізм активно розвивався у Харкові, який у 1920-х роках був одним із головних центрів авангардної культури. Одним із провідних представників цього напрямку став Василь Єрмилов. Творчість Єрмилова охоплювала живопис,

⁸ Богомазов О. Живопис та елементи. Київ : Задумливий страус, 1996. 176 с.

⁹ Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 70–82.

¹⁰ Малевич К. Автобіографічні записки 1918–1933. Київ: Родовід, 2017. 96 с.

¹¹ Nakov A. Kazimir Malevich: Painting the Absolute. Paris : Thalia Edition, 2007. P. 45.

графічний дизайн, оформлення книг, плакатів, інтер'єрів та архітектурних просторів. Митець активно впроваджував принципи геометризації, функціональності та візуальної лаконічності, характерні для конструктивізму. Його роботи відзначаються чіткою композиційною структурою, використанням типографічних елементів та експериментами з кольором і фактурою¹². Діяльність Єрмилова суттєво вплинула на формування українського дизайну та нової візуальної культури ХХ століття.

Особливу роль у розвитку українського авангарду відіграв сценографічний авангард, що став важливою складовою театральної реформи початку ХХ століття. Новаторські пошуки у сфері сценографії були пов'язані з прагненням синтезувати живопис, архітектуру, рух і світло у єдину художню систему. Значний внесок у розвиток авангардної сценографії здійснила Олександра Екстер, яка працювала у сфері театального оформлення, дизайну костюма та декоративного мистецтва. Сценографічні роботи О. Екстер характеризуються динамічністю композиції, експресивною кольоровою палітрою та використанням геометричних форм. Художниця активно експериментувала з конструкцією сценічного простору, створюючи новий тип взаємодії між актором, декорацією та глядачем¹³. Її творчість справила значний вплив на розвиток європейського театального мистецтва та сценографії модернізму.

Таким чином, український авангард об'єднав низку різноманітних мистецьких напрямів, які стали відображенням масштабних культурних трансформацій початку ХХ століття. Футуризм, кубофутуризм, супрематизм, конструктивізм і сценографічний авангард сформували нову художню систему, що поєднала радикальний естетичний експеримент із національною культурною традицією. Творчість українських авангардистів не лише інтегрувала українське мистецтво у світовий модерністський контекст, а й стала важливим чинником формування сучасного культурно-мистецького дискурсу.

2. Естетика українського авангарду: між традицією та художнім експериментом

Естетика українського авангарду сформувалася в умовах кардинальних культурних трансформацій початку ХХ століття та стала відображенням нової художньої свідомості модерної епохи. На відміну від академічного мистецтва попередніх періодів, авангард орієнтувався не на наслідування реальності, а на створення нової художньої мови,

¹² Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С.193.

¹³ Bowlt J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p.

здатної виразити динаміку сучасного світу, внутрішні психологічні стани та духовні пошуки людини модерності. Естетичні принципи українського авангарду ґрунтувалися на новаторстві форми, динамізмі композиції, абстрагуванні предметності, синтезі мистецтв та концепції нового художнього мислення.

Одним із визначальних принципів українського авангарду стало новаторство форми. Художники початку ХХ століття прагнули подолати традиційні засоби репрезентації дійсності та виробити нові візуальні структури, що відповідали б духові модерної культури. Авангардисти активно експериментували з композицією, кольором, ритмом і простором, руйнуючи академічні принципи перспективи та натуралістичного зображення. Форма перестає бути лише засобом відтворення предметного світу й набуває самостійного естетичного значення.

У творчості Олександра Богомазова новаторство форми проявляється через прагнення передати енергію руху та ритм урбаністичного простору. У своїх теоретичних працях художник наголошував, що мистецтво повинно відображати не зовнішню оболонку предметів, а внутрішню динаміку їх взаємодії¹⁴. Картини О. Богомазова характеризуються складною пластичною структурою, ритмізацією ліній та експресивною деформацією форми, що створює відчуття безперервного руху.

Категорія динамізму стала однією з ключових характеристик естетики авангарду. Художники прагнули візуалізувати темп модерного життя, індустріальний розвиток, урбанізацію та технічний прогрес. Динаміка розумілася не лише як фізичний рух, а як універсальний принцип існування світу. Саме тому композиції авангардистів часто будуються на ритмічному повторенні геометричних елементів, контрастах кольору та складній просторовій організації. Особливого значення динамізм набув у футуристичних та кубофутуристичних пошуках українських митців. Для них характерне прагнення передати багатовимірність простору та одночасність різних фаз руху. У цьому контексті мистецтво починає сприйматися як енергійна система, що відображає внутрішній ритм епохи. Дослідники зазначають, що український авангард створив власну модель «динамічної естетики», у якій поєднувалися конструктивна логіка форми та емоційна експресія¹⁵.

Не менш важливим естетичним принципом стала абстракція, що означала відмову від безпосереднього наслідування предметного світу. Абстрактне мистецтво авангарду прагнуло вийти за межі традиційної репрезентації та створити універсальну систему візуальних знаків.

¹⁴ Богомазов О. Живопис та елементи. Київ : Задумливий страус, 1996. 176 с.

¹⁵ Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 70–82.

У цьому аспекті особливе значення має творчість Казимир Малевич, який розробив концепцію супрематизму як мистецтва «чистого відчуття»¹⁶. Супрематичні композиції Малевича ґрунтувалися на взаємодії простих геометричних форм – квадрата, кола, хреста – та символічній ролі кольору. Абстракція у його творчості не була лише формальним експериментом, а виступала способом філософського осмислення світу. Художник прагнув створити нову художню реальність, звільнену від матеріальної залежності та спрямовану до універсальних духовних категорій¹⁷.

Водночас український авангард не відмовлявся від зв'язку з культурною традицією. Навпаки, багато митців активно інтегрували у новітню художню мову елементи народного мистецтва, орнаментальності, декоративності та іконописної стилістики. Саме тому абстрактність українського авангарду часто поєднувалася з етнокультурними мотивами, що вирізняло його серед інших європейських модерністських течій. Важливою рисою естетики українського авангарду став синтез мистецтв. Художники прагнули подолати межі між різними видами творчості, об'єднуючи живопис, театр, архітектуру, дизайн, літературу та музику в єдину художню систему. Така міждисциплінарність відповідала модерністській ідеї тотального мистецтва, у якому всі елементи культурного простору взаємодіють між собою.

Особливе значення у розвитку синтетичних мистецьких практик мала діяльність Олександра Екстер. У своїй творчості художниця поєднувала живопис, сценографію, дизайн костюма та декоративне мистецтво. Її театральні проекти вирізнялися експериментальним використанням кольору, геометричних конструкцій та руху, що створювало новий тип сценічного простору¹⁸. Сценографічні пошуки Екстер стали важливим етапом розвитку європейського модерністського театру.

Синтетичний характер українського авангарду також проявився у конструктивізмі, представники якого прагнули інтегрувати мистецтво в повсякденне життя через дизайн, архітектуру та оформлення міського середовища. У цьому контексті мистецтво переставало бути автономною сферою й розглядалося як інструмент формування нової культури модерного суспільства. Концепція нового художнього мислення стала фундаментальною основою естетики авангарду. Художники початку ХХ століття прагнули створити не лише нові форми мистецтва, а й новий спосіб сприйняття світу. Авангардне мистецтво орієнтувалося

¹⁶ Малевич К. Автобіографічні записки 1918–1933. Київ : Родовід, 2017. 96 с.

¹⁷ Nakov A. Kazimir Malevich: Painting the Absolute. Paris : Thalia Edition, 2007. P. 67.

¹⁸ Bowlt J. E. Amazons of the Avant-Garde. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p.

на активного глядача, здатного до інтелектуальної інтерпретації художнього твору. Увага переносилася з сюжету на структуру, ритм, композицію та взаємодію елементів форми.

Нове художнє мислення було пов'язане з усвідомленням мистецтва як самостійної системи знаків та символів. У працях авангардистів мистецтво розглядалося як універсальна мова, здатна моделювати нову культурну реальність. Саме тому український авангард став не лише мистецьким явищем, а й важливим культурологічним феноменом, що відобразив кризу традиційної картини світу та пошук нових форм культурної ідентичності. Таким чином, естетичні принципи українського авангарду сформувалися на перетині модерністських художніх пошуків та національної культурної традиції. Новаторство форми, динамізм, абстракція, синтез мистецтв і концепція нового художнього мислення визначили специфіку українського авангардного мистецтва та його значення у розвитку європейської художньої культури ХХ століття.

Однією з ключових особливостей українського авангарду стала його органічна взаємодія з народною культурою та етномистецькими традиціями. Попри радикальний характер художніх експериментів, українські авангардисти не відмовлялися від національного культурного підґрунтя, а навпаки – активно інтегрували елементи народного мистецтва у новітню візуальну систему. Саме синтез модерністських естетичних пошуків із традиційною українською культурою визначив самобутність українського авангарду в контексті європейського мистецтва ХХ століття.

На початку ХХ століття звернення до народного мистецтва стало характерною рисою багатьох модерністських течій. У європейському мистецькому середовищі народна культура сприймалася як джерело автентичності, архаїчної символіки та первинної художньої енергії. Для українських митців цей процес мав особливе значення, оскільки етнокультурна традиція виступала не лише естетичним ресурсом, а й важливим чинником національного самовираження. У цьому контексті народне мистецтво розглядалося як носій культурної пам'яті та основа формування модерної української ідентичності¹⁹.

Одним із найбільш помітних проявів впливу народної культури в українському авангарді стала орнаментальність. Український народний орнамент із його ритмічністю, геометризмом та символічною структурою суттєво вплинув на формування художньої мови авангардистів. Орнамент перестає виконувати лише декоративну функцію і перетворюється на самостійний композиційний принцип організації художнього

¹⁹ Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 47–55.

простору. Особливо виразно орнаментальні мотиви проявилися у творчості Олександри Екстер. Художниця активно використовувала елементи української народної вишивки, декоративного розпису та текстильного мистецтва, поєднуючи їх із принципами кубізму та футуризму. Її композиції характеризуються ритмічною організацією площини, яскравими кольоровими контрастами та декоративною експресією²⁰. Саме через орнаментальність О. Екстер прагнула створити нову візуальну систему, у якій традиційна культура інтегрувалася в модерністський художній дискурс.

Важливим елементом естетики українського авангарду стала також колористика, що значною мірою формувалася під впливом народного мистецтва. Українська народна культура традиційно вирізнялася яскравою кольоровою палітрою, символічним використанням кольору та емоційною насиченістю декоративних форм. Ці особливості активно переосмислювалися авангардистами, які використовували колір як самостійний засіб художньої виразності. Так, у творчості Казимира Малевича колір набуває символічного та філософського значення. Дослідники відзначають, що супрематичні композиції К. Малевича значною мірою пов'язані з естетикою українського селянського мистецтва, зокрема з традиційною кольоровою культурою народної вишивки, настінного розпису та іконопису²¹. Контрастні поєднання червоного, чорного, білого та жовтого кольорів у його роботах переуюються з візуальною мовою українського народного мистецтва.

Особливу роль у формуванні естетики українського авангарду відіграла народна ікона. На відміну від академічного релігійного живопису, українська народна ікона характеризувалася умовністю форми, площинністю композиції, локальністю кольору та виразною декоративністю. Саме ці риси стали близькими авангардистам, які прагнули подолати ілюзорність традиційного живопису та створити нову систему художньої виразності²². Вплив іконописної традиції простежується у творчості багатьох українських митців авангарду. Зокрема, супрематичні композиції Малевича часто інтерпретуються дослідниками як своєрідна трансформація іконописної структури у безпредметному мистецтві²³. Художник неодноразово наголошував на духовному характері мистецтва та прагненні створити нову «ікону

²⁰ Bowlt J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p.

²¹ Nakov A. *Kazimir Malevich: Painting the Absolute*. Paris : Thalia Edition, 2007. p. 57.

²² Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 55–59.

²³ Малевич К. Автобіографічні записки 1918-1933. Київ: Родовід, 2017. 96 с.

модерності», що виражала б універсальні смисли поза межами предметного світу.

Водночас народна культура вплинула на формування декоративності як одного з провідних принципів українського авангарду. Декоративність проявлялася у площинності композиції, ритмізації форми, підкресленій стилізації та домінуванні кольорових співвідношень над натуралістичним зображенням. Українські авангардисти активно використовували декоративні властивості народного мистецтва для створення нової естетики модернізму. Особливе значення декоративність мала у сценографії та дизайні. Театральні роботи Олександри Екстер, а також конструктивістські проекти Василя Єрмилова демонструють поєднання геометричної лаконічності з декоративною експресією кольору та форми. Такий підхід сприяв формуванню нової візуальної культури, орієнтованої на синтез мистецтва й повсякденного життя²⁴.

Окремого значення у контексті українського авангарду набуває феномен українського примітиву. На початку ХХ століття інтерес до примітивного мистецтва був характерним для багатьох європейських модерністських течій. Однак в Україні примітивізм мав особливий характер, оскільки спирався на традиції народного малярства, селянської картини, хатнього розпису та народної ікони. Український примітив приваблював авангардистів своєю безпосередністю, емоційністю та умовністю художньої мови. Художники бачили у народному мистецтві альтернативу академічному реалізму та джерело оновлення художньої форми. Саме тому елементи примітивізму активно використовувалися у живописі, графіці та сценографії українського авангарду²⁵. Дослідники підкреслюють, що звернення українських авангардистів до народної культури не було механічним копіюванням етнографічних мотивів. Йшлося про глибоке переосмислення традиції та інтеграцію її естетичних принципів у модерністську художню систему²⁶. У результаті український авангард сформував унікальну модель мистецтва, у якій поєднувалися радикальний експеримент і культурна тяглість.

Таким чином, народна культура та етномистецькі традиції стали одним із фундаментальних джерел естетики українського авангарду. Орнаментальність, колористика, народна ікона, декоративність і примітивізм не лише визначили художню специфіку українського

²⁴ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С. 173.

²⁵ Горбачов Д. Авангард. Українські художники першої третини ХХ ст. Київ : Мистецтво, 2017. 320 с.

²⁶ Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 49.

модернізму, а й сприяли формуванню національно своєрідної моделі авангардного мистецтва. Саме через синтез традиції та новаторства український авангард утвердився як самобутній феномен світової художньої культури.

Український авангард початку ХХ століття став не лише художнім явищем модерністської доби, а й важливою формою культурного самовираження, через яку осмислювалися питання національної ідентичності, культурної автономії та місця українського мистецтва у світовому культурному просторі. На відміну від багатьох європейських авангардних течій, орієнтованих переважно на естетичний радикалізм і руйнування традиції, український авангард поєднав модерністський експеримент із прагненням до культурного самоусвідомлення. Саме ця особливість значною мірою визначила його історичну та культурологічну специфіку. Національна специфіка українського авангарду формувалася в умовах складних суспільно-політичних процесів початку ХХ століття, коли українська культура перебувала у стані активного пошуку власної моделі розвитку. Відсутність державності, тривала імперська залежність та необхідність культурного самоствердження актуалізували проблему національної самоідентифікації у мистецькому середовищі. У цьому контексті авангард став не лише інструментом оновлення художньої мови, а й способом репрезентації української культури як самостійного явища європейської модерності²⁷.

Національна своєрідність українського авангарду проявлялася передусім у поєднанні новітніх художніх практик із етнокультурною традицією. На відміну від західноєвропейських авангардистів, українські митці активно інтегрували у свої творчі концепції елементи народного мистецтва, декоративності, орнаментальності та сакральної символіки. Такий синтез створював специфічну художню систему, у якій модерністський експеримент не заперечував традицію, а трансформував її відповідно до нових культурних умов.

Важливим аспектом культурологічного осмислення українського авангарду є проблема «українськості» авангардного мистецтва. Протягом тривалого часу творчість багатьох українських митців була інтегрована до російського мистецького канону, що призвело до часткового нівелювання українського культурного контексту їхньої діяльності. Особливо це стосується творчості Казимира Малевича, Олександри

²⁷ Скляренко Г. Авангард в Україні: обшири явища, етапи розвитку. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : 36. наук. пр. К. : ІМФЕ ім. МТ Рильського НАН України, 2009. Вип. 9. С. 318–322.

Екстер та Олександра Богомазова, яких упродовж ХХ століття переважно репрезентували у межах «російського авангарду»²⁸.

Сучасні дослідження дедалі активніше переосмислюють цю проблему у контексті деколоніальної критики та ревізії культурної пам'яті. Науковці наголошують, що український авангард формувався у специфічному культурному середовищі Києва, Харкова, Одеси та інших українських мистецьких центрів, а його художня мова значною мірою спиралася на локальні етнокультурні традиції²⁹. Саме тому поняття «український авангард» сьогодні розглядається не лише як географічне означення, а як окрема культурна модель модернізму.

Проблема «українськості» авангарду особливо актуалізувалася у сучасному гуманітарному дискурсі в умовах деколонізації української культури. Повернення українському мистецтву власного історичного контексту стало важливим елементом переосмислення національного культурного канону. У цьому аспекті авангард набуває значення не лише мистецької спадщини, а й символу культурної суб'єктності України у світовому просторі. Водночас український авангард не можна розглядати виключно крізь призму етнографічної чи національно-романтичної традиції. Його представники були інтегровані у міжнародний художній процес та активно взаємодіяли з європейськими модерністськими течіями. Саме тому український авангард поєднував універсальні принципи модерністської естетики із локальними культурними кодами. Така взаємодія глобального й національного стала однією з головних ознак української художньої модерності³⁰.

Особливого значення у цьому контексті набуває проблема авангарду як національної культурної моделі. Український авангард сформував новий тип художнього мислення, у якому культура розглядалася як динамічна система, здатна до постійного оновлення та творчої трансформації. Авангардисти прагнули створити модерну модель української культури, що відповідала б ритму сучасної цивілізації та водночас зберігала національну самобутність. У цьому аспекті показовою є діяльність Василя Ермилова, який розглядав мистецтво як інструмент формування нового культурного середовища. Його конструктивістські проекти були

²⁸ Столярчук Н. Українськість українського авангарду. Повертаємо своє. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції; ВНУ імені Лесі Українки. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 68–71.

²⁹ Український авангард 1910–1930 років: альбом. Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. К. : Мистецтво, 1996. 400 с.

³⁰ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С. 91.

спрямовані на інтеграцію мистецтва у повсякденний простір та створення нової візуальної культури модерного суспільства. Через дизайн, типографіку та оформлення міського середовища авангард прагнув впливати на соціальну реальність і формувати новий тип культурної свідомості³¹.

Український авангард також став важливим чинником модернізації театру, архітектури, книжкової графіки та декоративного мистецтва. Синтетичний характер авангардних практик сприяв формуванню цілісної культурної моделі, у якій мистецтво виходило за межі автономної естетичної сфери й активно взаємодіяло із суспільством. Саме тому авангард можна розглядати як одну з перших спроб створення модерної української культурної парадигми.

У сучасному культурно-мистецькому дискурсі український авангард дедалі частіше інтерпретується як важливий елемент формування культурної пам'яті та національної ідентичності. Його спадщина стає складовою міжнародної репрезентації української культури, а творчість авангардистів – джерелом актуальних мистецьких інтерпретацій. У цьому контексті авангард перестає бути виключно історичним явищем і набуває значення активного культурного ресурсу сучасності. Таким чином, український авангард став унікальною формою культурного самовираження, у якій поєдналися модерністський експеримент, національна традиція та прагнення до культурної самоідентифікації. Його національна специфіка, проблема «українськості» та роль у формуванні модерної культурної моделі визначають особливе місце українського авангарду в історії європейського мистецтва та сучасному гуманітарному дискурсі.

3. Український авангард у контексті культурної пам'яті та ідентичності

Розвиток українського авангарду у першій третині ХХ століття був перерваний радянською тоталітарною системою, яка поступово встановила жорсткий контроль над культурною сферою та підпорядкувала мистецтво ідеологічним потребам держави. Якщо у 1910–1920-х роках авангардні практики ще сприймалися як складова революційного оновлення культури, то вже наприкінці 1920-х років політика радянської влади змінилася у бік централізації та уніфікації мистецького процесу. Це призвело до репресії українського авангарду, його витіснення з культурного простору та тривалої маргіналізації у мистецькому й науковому дискурсах.

³¹ Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.

Одним із головних інструментів придушення авангардного мистецтва став ідеологічний контроль. Радянська культурна політика орієнтувалася на формування єдиної системи художніх цінностей, що мала відповідати принципам соціалістичного реалізму. У 1932 році Постанова ЦК ВКП(б) «Про перебудову літературно-художніх організацій» фактично ліквідувала мистецький плюралізм та започаткувала процес повного підпорядкування культури державній ідеології³². Авангардне мистецтво, засноване на експерименті, абстракції та свободі художнього висловлювання, почало трактуватися як «формалістичне», «буржуазне» та ідеологічно небезпечне. У радянському дискурсі формалізм розглядався як прояв «відриву від народу» та заперечення соціалістичних цінностей. Унаслідок цього авангардні практики були поступово усунуті з офіційного культурного життя, а їхні представники зазнали професійних переслідувань, цензури або фізичних репресій³³.

Особливо драматичними ці процеси стали для українського мистецького середовища, яке у 1920-х роках вирізнялося активним розвитком модерністських напрямів і високим рівнем культурної автономії. У період «Розстріляного відродження» радянська влада здійснила масштабне знищення української інтелігенції, що охопило літературу, театр, науку та образотворче мистецтво. Репресивна політика супроводжувалася ліквідацією незалежних мистецьких об'єднань, заборонаю авангардних виставок та витісненням модерністської естетики з культурного простору. У цьому контексті творчість багатьох українських авангардистів була або замовчана, або свідомо дискредитована. Василь Єрмилов, який у 1920-х роках був одним із провідних представників конструктивізму та нової візуальної культури, у подальшому був змушений працювати в умовах ідеологічних обмежень та відмови від авангардних експериментів³⁴. Аналогічна ситуація стосувалася багатьох художників, чий творчі пошуки не відповідали офіційній естетичній доктрині.

Важливим наслідком радянської культурної політики стало витіснення українського авангарду з культурного канону. Упродовж десятиліть історія українського модернізму фактично не була представлена у науковому та музейному просторі. Твори авангардистів вилучалися з експозицій, архіви залишалися недоступними для дослідників, а сам

³² Історія української культури : у 5 т. Т. 5 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть / гол. ред. Г. Скрипник. Київ : Наукова думка, 2011. С. 214.

³³ Складенко Г. Авангард в Україні: обшири явища, етапи розвитку. Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Зб. наук. пр. К.: ІМФЕ ім. МТ Рильського НАН України, 2009. Вип. 9. С. 318–322.

³⁴ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с

термін «авангард» тривалий час мав негативне ідеологічне забарвлення³⁵. Формування радянського мистецького канону супроводжувалося переорієнтацією культурної пам'яті на соціалістичний реалізм як «єдино правильний» художній метод. Унаслідок цього український авангард опинився поза офіційною історією мистецтва, а його значення для розвитку європейської модерністської культури систематично применшувалося. Така ситуація призвела до розриву культурної тяглості та втрати значної частини національної мистецької спадщини.

Однією з найскладніших проблем у сучасному осмисленні українського авангарду є проблема його привласнення. Упродовж ХХ століття творчість багатьох українських митців інтерпретувалася винятково в межах російського мистецького дискурсу. Це було пов'язано як із централізованою культурною політикою СРСР, так і з імперською моделлю репрезентації культури, у якій український мистецький контекст свідомо нівелювався³⁶.

Особливо показовою є ситуація з творчістю Казимира Малевича. Попри українське походження митця, його зв'язок із Києвом та значний вплив української народної культури на формування супрематизму, у світовому мистецтвознавстві Малевич тривалий час позиціонувався переважно як представник «російського авангарду». Лише у сучасному гуманітарному дискурсі відбувається поступове переосмислення його творчості в українському культурному контексті³⁷. Подібні процеси стосуються також творчості Олександри Екстер та Олександра Богомазова, діяльність яких тривалий час розглядалася переважно крізь призму російського модернізму. У сучасних дослідженнях дедалі активніше наголошується, що український авангард був окремим культурним феноменом, сформованим у специфічному історичному та етнокультурному середовищі Києва, Харкова, Одеси та інших мистецьких центрів України³⁸.

Проблема привласнення українського авангарду сьогодні набуває особливого значення у контексті деколонізації гуманітарного знання та переосмислення культурної пам'яті. Повернення українським митцям їхньої національної та культурної ідентичності є важливим етапом формування сучасного українського мистецтвознавчого дискурсу. У цьому аспекті йдеться не лише про корекцію історичних наративів, а

³⁵ Український авангард 1910–1930 років : альбом. Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. К. : Мистецтво, 1996. С. 95.

³⁶ Стельчик С. Імперія пам'яті: російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ : Критика, 2008. С. 41.

³⁷ Nakov A. Kazimir Malevich: Painting the Absolute. Paris : Thalia Edition, 2007. 320 p.

³⁸ Bowlt J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p

й про відновлення культурної суб'єктності українського мистецтва у світовому контексті.

Таким чином, радянський період став етапом системної репресії та маргіналізації українського авангарду. Ідеологічний контроль, витіснення модерністського мистецтва з культурного канону та привласнення творчості українських митців призвели до тривалого викривлення історії української культури. Водночас сучасні гуманітарні студії та деколоніальні підходи сприяють поступовому поверненню українського авангарду до національної культурної пам'яті та переосмисленню його ролі у формуванні модерної української ідентичності.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття український авангард поступово повертається до національного та міжнародного культурного дискурсу як важливий складник модерністської спадщини України. Після десятиліть ідеологічного замовчування та маргіналізації відбувається активний процес переосмислення ролі українського авангарду у формуванні європейської художньої культури. Цей процес охоплює музейні практики, виставкову діяльність, наукові дослідження та міжнародну репрезентацію українського мистецтва, що сприяє відновленню культурної пам'яті та поверненню українському авангарду належного місця в історії світового модернізму.

Одним із ключових чинників актуалізації українського авангарду стали сучасні музейні практики. У пострадянський період українські музеї поступово почали переглядати підходи до репрезентації мистецтва ХХ століття, включаючи до експозицій твори авангардистів та формуючи нові наративи історії українського модернізму. Особливу роль у цьому процесі відіграли Національний художній музей України, Мистецький Арсенал, а також регіональні художні музеї Києва, Харкова, Одеси та Львова. Музейні проекти, присвячені українському авангарду, сприяли не лише популяризації творчості окремих митців, а й переосмисленню самого поняття «український авангард» у контексті національної культурної історії. Важливого значення набули практики реконструкції втрачених архівів, повернення імен репресованих художників та введення у науковий обіг маловідомих мистецьких матеріалів³⁹. Сучасний музейний дискурс дедалі частіше інтерпретує авангард не як периферійне явище «російського модернізму», а як самостійну художню систему зі специфічними національними ознаками.

Особливу роль у поверненні українського авангарду до культурного простору відіграли виставкові проекти, які стали важливим інструментом

³⁹ Скляренко Г. Авангард в Україні: обшири явища, етапи розвитку. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : Зб. наук. пр. К. : ІМФЕ ім. МТ Рильського НАН України, 2009. Вип. 9. С. 318–322.

формування нової культурної пам'яті. Починаючи з 1990-х років в Україні та за кордоном активно організуються виставки, присвячені творчості українських модерністів і авангардистів. Одним із знакових етапів у цьому процесі стала виставкова діяльність дослідника та мистецтвознавця Дмитра Горбачова, який одним із перших системно репрезентував український авангард як окреме культурне явище⁴⁰.

Важливе значення для міжнародної популяризації українського авангарду мала виставка *Ukrainian Modernism 1910–1930*, що презентувала творчість українських митців у контексті європейського модернізму. Подібні проєкти сприяли перегляду усталених мистецтвознавчих підходів та актуалізували проблему національної атрибуції українських художників. Виставкові практики дедалі частіше акцентують на культурному зв'язку авангардистів із Києвом, Харковом, Одесою та іншими мистецькими центрами України.

Сучасні виставкові стратегії також орієнтовані на міждисциплінарне осмислення авангардної спадщини. Окрім живопису, вони включають сценографію, дизайн, книжкову графіку, архітектуру та фотографію, демонструючи синтетичний характер українського модернізму. У цьому контексті авангард постає не лише як художній стиль, а як комплексна культурна модель модерності⁴¹.

Важливим чинником повернення українського авангарду у сучасний культурний дискурс стали сучасні дослідження, присвячені переосмисленню його історії, естетики та культурної специфіки. Якщо у радянський період авангард або замовчувався, або інтерпретувався винятково у межах російського мистецтвознавства, то сучасна гуманітаристика активно формує нові методологічні підходи до вивчення українського модернізму. Значний внесок у розвиток досліджень українського авангарду здійснили праці Д. Горбачова, О. Голубця, Ж.-К. Маркаде, Дж. Боулта та інших науковців. У центрі сучасних студій перебувають проблеми культурної ідентичності, деколонізації мистецького канону, взаємодії авангарду з народною культурою та інтеграції українського мистецтва у європейський модерністський процес⁴². Особливу увагу дослідники приділяють творчості Казимира Малевича, Олександри Екстер, Олександра Богомазова та Василя Єрмилова у контексті української культурної традиції. Такі дослідження сприяють не лише

⁴⁰ Український авангард 1910–1930 років : альбом. Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. К. : Мистецтво, 1996. 400 с.

⁴¹ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С.132.

⁴² Bowlit J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p.

уточненню історичних фактів, а й формуванню нової моделі репрезентації українського мистецтва у світовій гуманітаристиці.

Окремого значення набуває міжнародна репрезентація українського авангарду, що сьогодні є важливим елементом культурної дипломатії України. Твори українських авангардистів дедалі частіше експонуються у провідних музеях світу, зокрема у Museum of Modern Art, Tate Modern, Centre Pompidou та інших культурних інституціях. Міжнародні виставкові проекти та наукові конференції сприяють інтеграції українського авангарду у глобальний мистецький дискурс та водночас актуалізують питання культурної деколонізації. У сучасних умовах війни та посилення уваги до української культури проблема репрезентації українського модернізму набуває особливого політичного та символічного значення. Повернення українських художників до світової історії мистецтва розглядається як важливий етап подолання імперських культурних наративів⁴³.

Водночас міжнародна репрезентація українського авангарду сприяє формуванню позитивного образу України як держави з потужною модерністською культурною традицією. Через виставки, наукові публікації та культурні проекти український авангард стає важливим інструментом міжкультурного діалогу та репрезентації української культурної суб'єктності у глобальному просторі. Таким чином, повернення українського авангарду у сучасний культурний дискурс є складним і багаторівневим процесом, що охоплює музейні практики, виставкову діяльність, наукові дослідження та міжнародну культурну репрезентацію. У сучасному гуманітарному просторі український авангард дедалі більше усвідомлюється не як периферійне явище європейського модернізму, а як самостійний феномен світової художньої культури, що відіграє важливу роль у формуванні національної культурної пам'яті та сучасної української ідентичності.

У сучасному гуманітарному дискурсі український авангард дедалі частіше розглядається не лише як художній феномен модернізму, а як важливий чинник формування культурної ідентичності та переосмислення національної культурної пам'яті. Актуалізація авангардної спадщини у XXI столітті пов'язана із процесами деколонізації культури, переглядом усталених історико-мистецьких наративів та пошуком нових моделей репрезентації української культури у світовому просторі. У цьому контексті український авангард набуває значення символічного ресурсу, через який осмислюються питання культурної суб'єктності, історичної тягlosti та національного самовизначення.

⁴³ Маркаде Ж-К. Малевич. Київ : Родовід, 2013. С. 27.

Однією з ключових тенденцій сучасного гуманітарного знання є деколонізація культури, спрямована на критичне переосмислення імперських моделей репрезентації мистецтва та історії. Упродовж тривалого часу українська культура інтерпретувалася в межах російського імперського та радянського дискурсів, що призвело до маргіналізації багатьох національних мистецьких явищ. Український авангард став одним із найбільш показових прикладів такого культурного привласнення, оскільки творчість українських митців систематично включалася до категорії так званого «російського авангарду»⁴⁴.

У сучасних умовах деколонізація українського мистецтвознавства передбачає не лише повернення українським художникам їхнього національного контексту, а й перегляд самої структури культурної пам'яті. Йдеться про формування нового бачення історії мистецтва, у якому український авангард розглядається як самостійний феномен європейського модернізму. У цьому аспекті особливого значення набуває творчість Казимир Малевич, чия художня концепція тривалий час репрезентувалася переважно у російському культурному контексті. Сучасні дослідження дедалі активніше акцентують на українських витоках світогляду митця, його зв'язках із Києвом та впливі української народної культури на формування супрематизму⁴⁵.

Деколонізаційні процеси також стосуються творчості Олександри Екстер, Олександра Богомазова, Василя Єрмилов та інших митців, діяльність яких формувалася у культурному середовищі Києва, Харкова, Одеси. Повернення цих імен до українського мистецького дискурсу є важливим етапом відновлення культурної тяглості та подолання наслідків імперської культурної політики. У цьому контексті український авангард відіграє важливу роль у переосмисленні національного мистецького канону. Тривалий час офіційна історія мистецтва в Україні формувалася під впливом радянської ідеології, у межах якої модерністські та авангардні практики або замовчувалися, або трактувалися як «формалістичні» й антисоціальні. Унаслідок цього значна частина художньої спадщини ХХ століття була фактично вилучена з культурної пам'яті⁴⁶.

⁴⁴ Столярчук Н. Українськість українського авангарду. Повертаємо своє. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтв: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VIII Міжнародної наук.ово-практичної конференції; ВНУ імені Лесі Українки. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 68–71

⁴⁵ Маркаде Ж-К. Малевич. Київ : Родовід, 2013. С. 118.

⁴⁶ Столярчук Н. Українськість українського авангарду. Повертаємо своє. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтв: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції; ВНУ імені Лесі Українки. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 68–71.

Сучасна гуманітаристика прагне сформувати нову модель національного мистецького канону, у якій авангард займає одне з центральних місць. Йдеться не лише про включення окремих художників до історії українського мистецтва, а про концептуальне переосмислення самої логіки культурного розвитку України. Український модернізм дедалі більше інтерпретується як свідчення органічної інтеграції української культури у європейський художній процес та її здатності продукувати інноваційні мистецькі форми.

Переосмислення канону також передбачає відмову від периферійного бачення української культури. Якщо раніше авангардні практики в Україні часто трактувалися як вторинні щодо західноєвропейських або російських мистецьких центрів, то сучасні дослідження наголошують на самобутності української модерністської моделі. Особливу увагу дослідники приділяють взаємодії авангардної естетики з етнокультурною традицією, декоративним мистецтвом, народною орнаментикою та сакральною символікою⁴⁷.

Особливо актуальними у сучасному науковому дискурсі є дослідження авангарду як форми культурного спротиву та символу модерної української ідентичності. У контексті сучасних соціополітичних трансформацій та російсько-української війни авангардна спадщина набуває додаткового символічного значення. Вона стає доказом тривалої європейської інтегрованості української культури та її самостійного розвитку поза межами імперського наративу.

У сучасній гуманітаристиці український авангард також розглядається як важливий інструмент формування культурної пам'яті та самоідентифікації. Культурна пам'ять функціонує не лише як механізм збереження минулого, а як активний процес конструювання колективної ідентичності. Через музеї, виставкові проекти, наукові дослідження та освітні програми авангард повертається до суспільної свідомості як важлива частина української культурної спадщини. Особливого значення набуває символічне переосмислення авангардної спадщини у контексті сучасної української культури. Творчість українських авангардистів дедалі частіше сприймається як свідчення історичної модерності української культури та її відкритості до світових художніх процесів. Це сприяє формуванню нової моделі культурної самоідентифікації, у якій українська культура постає не як периферійна чи вторинна, а як активний учасник глобального мистецького розвитку.

⁴⁷ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с

Водночас культурна пам'ять про український авангард має важливий інтеграційний потенціал. Вона об'єднує різні покоління, мистецькі середовища та гуманітарні практики навколо спільного осмислення національної культурної спадщини. У цьому контексті авангард стає не лише історичним явищем, а й актуальним чинником сучасної культурної політики та формування національної свідомості. Варто також зазначити, що процес повернення українського авангарду до культурної пам'яті супроводжується активною міжнародною репрезентацією. Світові музеї, наукові центри та культурні інституції дедалі частіше презентують українських авангардистів як окреме явище європейського модернізму. Це сприяє не лише уточненню мистецтвознавчих нарративів, а й зміцненню міжнародної культурної суб'єктності України.

Таким чином, український авангард у сучасному гуманітарному дискурсі постає важливим чинником формування культурної ідентичності. Процеси деколонізації культури, переосмислення мистецького канону, розвиток міждисциплінарних досліджень та актуалізація культурної пам'яті сприяють поверненню авангардної спадщини до національного культурного простору. У сучасних умовах український авангард набуває значення не лише мистецького феномену, а й символу культурної самодостатності, історичної тягlosti та європейської інтегрованості української культури.

4. Рецепція українського авангарду у сучасних художніх практиках

У сучасному художньому просторі український авангард дедалі активніше постає не лише як історичне явище, а як важливе джерело актуальних мистецьких практик та візуальних стратегій. Contemporary art активно переосмислює естетику авангарду, інтегруючи її у нові форми художнього висловлювання, пов'язані з цифровими технологіями, медіакультурою, інтерактивністю та глобальними соціокультурними трансформаціями. У цьому контексті авангардна спадщина функціонує як своєрідний культурний код, через який сучасні художники осмислюють питання пам'яті, ідентичності, візуальної комунікації та місця української культури у світовому мистецькому процесі.

Однією з найпоширеніших форм актуалізації українського авангарду у contemporary art є використання візуальних цитат. Сучасні митці активно звертаються до супрематичних композицій, конструктивістської графіки, футуристичної динаміки та авангардної сценографії, інтегруючи їх у новий художній контекст. Візуальна цитата у contemporary art виконує не лише естетичну функцію, а й стає засобом культурної

комунікації, що дозволяє встановлювати зв'язок між історичною авангардною традицією та сучасними мистецькими практиками⁴⁸.

Особливого значення набуває переосмислення супрематичної естетики Казимира Малевича у сучасному мистецтві. Геометрична лаконічність, абстрактність композиції та символічне використання кольору активно трансформуються у цифровому живописі, інсталяціях, медіарті та графічному дизайні. Супрематичні форми нерідко використовуються сучасними художниками як символ модерності, культурної пам'яті або деколоніального переосмислення українського мистецького спадку.

Візуальні цитати з українського авангарду особливо помітні у сучасному українському дизайні та публічному мистецтві. Геометричні композиції, типографічні рішення та кольорові структури конструктивізму активно інтегруються у брендинг культурних проєктів, виставковий дизайн, плакатне мистецтво та урбаністичну візуальну культуру. У цьому контексті авангардна естетика стає елементом сучасної візуальної ідентичності України⁴⁹.

Важливою формою рецепції авангардної спадщини є ремінісценції, які функціонують як опосередковані культурні відсилання до художньої мови модернізму. На відміну від прямого цитування, ремінісценція передбачає творче переосмислення окремих естетичних принципів авангарду – ритму, конструктивності, експериментальної просторовості або синтетичності мистецької форми. У contemporary art ремінісценції часто набувають концептуального характеру та пов'язані з проблемами культурної пам'яті й історичної тяглості.

Особливо актуальним є звернення сучасних художників до конструктивістської традиції Василя Єрмилова. Конструктивістська логіка організації простору, поєднання мистецтва і функціональності, а також принцип взаємодії художнього об'єкта з соціальним середовищем активно трансформуються у сучасних інсталяційних практиках та урбаністичному мистецтві⁵⁰. Таким чином, авангардна естетика не відтворюється буквально, а адаптується до нових культурних і технологічних умов. Важливу роль у трансформації авангардної спадщини відіграють нові медіа, що суттєво змінюють способи створення та сприйняття мистецтва. Медіарт, відеоарт, інтерактивні інсталяції та VR-практики

⁴⁸ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С.174.

⁴⁹Скляренко Г. Авангард в Україні: обшири явища, етапи розвитку. Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Зб. наук. пр. К.: ІМФЕ ім. МТ Рильського НАН України, 2009. Вип. 9.С. 318–322.

⁵⁰ Український авангард 1910–1930 років: альбом. Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. К. : Мистецтво, 1996. 400 с.

дозволяють сучасним художникам по-новому осмислювати авангардні концепції простору, руху та взаємодії форми. Якщо для авангардистів початку ХХ століття мистецтво було способом моделювання нової реальності модерної епохи, то сучасне цифрове мистецтво розглядає авангард як платформу для дослідження віртуальності, мережевої культури та цифрової комунікації.

У contemporary art простежується активне переосмислення футуристичних ідей динамізму та технологічності. Багато сучасних художників використовують цифрові технології для створення рухомих абстрактних композицій, аудіовізуальних перформансів та генеративного мистецтва, що концептуально перегукується з авангардними експериментами початку ХХ століття⁵¹. Водночас нові медіа розширюють можливості синтезу мистецтв, який був одним із ключових принципів авангарду.

Особливого значення у сучасному мистецькому просторі набуває цифрове мистецтво, що активно інтегрує естетику авангарду у віртуальне середовище. Цифрові художники використовують супрематичні форми, конструктивістську графіку та авангардну типографіку у створенні анімації, NFT-арту, цифрових колажів та мультимедійних проєктів. Така трансформація авангардної естетики демонструє її здатність адаптуватися до нових технологічних реалій та залишатися актуальною у сучасній візуальній культурі. У цифровому мистецтві особливого значення набуває проблема взаємодії історичної спадщини та новітніх технологій. Сучасні художники не лише використовують авангардні форми як стилістичний ресурс, а й осмислюють саму природу модерності, яку авангард свого часу прагнув репрезентувати. Через цифрові платформи авангардна естетика інтегрується у глобальний культурний простір, де вона функціонує як універсальна мова сучасної візуальності⁵².

Водночас рецепція українського авангарду у contemporary art має виразний культурно-ідентифікаційний вимір. У сучасному українському мистецтві звернення до авангардної спадщини часто пов'язане з проблемами деколонізації, культурної пам'яті та пошуку нових моделей національної репрезентації. Авангардна естетика використовується як символ модерної європейської традиції української культури та її історичної інтегрованості у світовий мистецький процес. Особливо актуальним це стало у контексті сучасних соціополітичних трансформацій та російсько-української війни, коли мистецтво дедалі частіше виконує функцію культурного спротиву. У цьому аспекті звернення

⁵¹ Paul C. Digital Art. London : Thames & Hudson, 2015. P.91.

⁵² Manovich L. The Language of New Media. Cambridge : MIT Press, 2001. 354 p.

до українського авангарду набуває не лише естетичного, а й символічного значення, стаючи формою актуалізації історичної пам'яті та культурної суб'єктності. Таким чином, трансформація авангардної естетики у contemporary art свідчить про актуальність українського авангарду у сучасному художньому просторі. Візуальні цитати, ремінісценції, нові медіа та цифрове мистецтво демонструють здатність авангардної спадщини до постійного переосмислення та адаптації в умовах нової культурної реальності. Український авангард у contemporary art постає не лише історичним джерелом художніх форм, а й важливим інструментом осмислення культурної пам'яті, ідентичності та модерної візуальної культури.

У сучасній візуальній культурі український авангард виступає важливим джерелом формотворчих принципів, естетичних концепцій та візуальних кодів, які активно трансформуються у графічному дизайні, типографіці, моді, урбаністичному мистецтві та стріт-арті. Авангардна спадщина сьогодні функціонує не лише як історичний феномен мистецтва модернізму, а як актуальна візуальна система, здатна адаптуватися до нових соціокультурних та технологічних умов. Через сучасні дизайнерські практики український авангард набуває нових форм репрезентації та стає важливим елементом формування сучасної культурної ідентичності. Одним із найбільш помітних напрямів рецепції авангардної естетики є графічний дизайн. Геометризм, лаконічність композиції, контрастність кольору та конструктивна організація простору, характерні для українського авангарду, активно використовуються у сучасному брендингу, айдентиці культурних інституцій, плакатному мистецтві та цифровій візуальній комунікації. Особливого значення набуває конструктивістська спадщина Василя Єрмилова, чия творчість значною мірою вплинула на розвиток сучасного українського дизайну⁵³. Конструктивістська естетика Єрмилова, заснована на функціональності, чіткій геометричній структурі та взаємодії тексту й зображення, активно переосмислюється сучасними дизайнерами. Використання асиметричної композиції, модульної сітки, типографічного ритму та локальних кольорових акцентів стало характерною ознакою багатьох сучасних українських графічних проєктів. У цьому контексті авангардна естетика інтегрується у сучасний візуальний простір як символ модерності та культурної інновації.

Важливим аспектом впливу українського авангарду є розвиток типографіки. Авангардисти початку ХХ століття одними з перших

⁵³ Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. С. 147.

почали активно експериментувати з шрифтом як самостійним художнім елементом. У конструктивістській та футуристичній графіці текст перестає бути лише носієм інформації і стає частиною композиційної структури. Такий підхід значною мірою вплинув на сучасну візуальну комунікацію та дизайн друкованих і цифрових медіа. Сучасна українська типографіка активно використовує авангардні принципи динамічного компоювання тексту, поєднання геометричних шрифтів, контрастних масштабів та експериментальної верстки. Особливого поширення ці тенденції набули у сфері культурного плаката, книжкового дизайну та цифрових платформ⁵⁴. Водночас звернення до авангардної типографіки часто виконує функцію культурної ремінісценції, пов'язаної з актуалізацією модерністської спадщини України.

Не менш важливим напрямом рецепції авангарду є сучасна мода. Естетика супрематизму, конструктивізму та кубофутуризму активно трансформується у дизайні одягу, сценічному костюмі та fashion-індустрії. Геометричні форми, абстрактні композиції, контрастна колористика та декоративна стилізація, характерні для творчості Олександрі Екстер, стали важливими джерелами натхнення для сучасних дизайнерів⁵⁵. Особливу роль у формуванні авангардної модної естетики відіграє синтез традиційного та модерністського начал. Сучасні українські модельєри активно поєднують авангардні конструктивні принципи з елементами народного орнаменту, етнічної символіки та декоративного мистецтва. У результаті формується нова візуальна мова моди, у якій українська культурна традиція інтегрується у глобальний fashion-дискурс.

У сучасному культурному просторі український авангард також активно впливає на урбаністичне мистецтво. Міський простір стає середовищем актуалізації авангардної естетики через мурали, арт-інсталяції, дизайн громадських просторів та архітектурні проекти. Геометричні композиції, абстрактні форми та конструктивістська логіка організації простору активно використовуються у сучасному урбаністичному середовищі як засоби формування нової візуальної культури міста. Особливого значення урбаністичне мистецтво набуває у контексті культурної пам'яті та ідентичності. Через візуальні практики сучасні художники переосмислюють авангардну спадщину та інтегрують її у повсякденний міський простір. Такі проекти не лише

⁵⁴ Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.

⁵⁵ Bowlt J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p.

популяризують український авангард, а й формують нові моделі взаємодії між мистецтвом, суспільством та культурною історією. Однією з найбільш динамічних форм сучасної візуальної культури є стріт-арт, у якому також простежується активна рецепція авангардної естетики. Українські стріт-артисти часто використовують супрематичні композиції, конструктивістські елементи та футуристичну динаміку як основу для створення муралів і графічних об'єктів у публічному просторі. Авангардна стилістика у стріт-арті функціонує як форма сучасної культурної комунікації та засіб актуалізації історичної пам'яті.

Водночас стріт-арт переосмислює авангард не лише на формальному рівні, а й концептуально. Як і авангардисти початку ХХ століття, сучасні вуличні художники прагнуть трансформувати міський простір та зробити мистецтво доступним широкій аудиторії. У цьому аспекті стріт-арт успадковує авангардну ідею інтеграції мистецтва у повсякденне життя та руйнування меж між художньою практикою і соціальною реальністю⁵⁶.

Особливо актуальною рецепція українського авангарду у сучасній візуальній культурі стає у контексті формування нової культурної ідентичності України. Звернення до авангардної спадщини дозволяє сучасним митцям і дизайнерам репрезентувати українську культуру як органічну частину європейського модерністського процесу. У сучасних умовах деколонізації та культурного самоствердження авангардна естетика стає важливим інструментом символічного відновлення історичної тяглості українського мистецтва. Разом з тим сучасний дизайн і візуальна культура не просто відтворюють авангардні форми, а адаптують їх до нових технологічних і соціокультурних реалій. Український авангард функціонує як відкрита система візуальних принципів, здатна трансформуватися відповідно до потреб сучасного культурного середовища. Саме тому його вплив залишається актуальним у різних сферах сучасної візуальної культури.

Таким чином, український авангард відіграє важливу роль у формуванні сучасного дизайну та візуальної культури. Графічний дизайн, типографіка, мода, урбаністичне мистецтво та стріт-арт демонструють активну трансформацію авангардної естетики у сучасному культурному просторі. Через ці практики авангардна спадщина інтегрується у нові форми візуальної комунікації та стає важливим чинником формування культурної пам'яті й сучасної української ідентичності.

⁵⁶ Waclawek A. Graffiti and Street Art. London : Thames & Hudson, 2011. 208 p.

5. Український авангард у сучасному культурно-мистецькому дискурсі: культурологічні інтерпретації

У сучасному гуманітарному просторі український авангард дедалі більше виходить за межі суто мистецтвознавчого аналізу та постає як складний культурний феномен, що інтегрується у систему сучасного культурологічного дискурсу. Його осмислення сьогодні відбувається в умовах постмодерної культури, яка характеризується множинністю інтерпретацій, міждисциплінарністю та переоцінкою історико-культурних наративів. У цьому контексті український авангард функціонує не лише як історичний етап розвитку модернізму, а як активний механізм продукування нових смислів, пов'язаних із культурною пам'яттю, ідентичністю та трансформацією візуальної культури.

Однією з визначальних особливостей сучасного культурологічного дискурсу є його постмодерний характер. Постмодернізм відмовляється від єдиної універсальної моделі інтерпретації культури та орієнтується на плюралізм, фрагментарність і взаємодію різних культурних кодів. У таких умовах авангард починає сприйматися не як завершений історичний стиль, а як відкрита система знаків і концептів, здатна до постійного переосмислення. У постмодерному контексті український авангард набуває нової актуальності через його експериментальний характер та орієнтацію на руйнування традиційних художніх моделей. Сучасна культура активно використовує авангардні стратегії деконструкції форми, візуального експерименту та синтезу мистецтв. Водночас постмодерна інтерпретація авангарду передбачає відмову від його сприйняття виключно як утопічного проєкту модерності. Якщо для авангардистів початку ХХ століття мистецтво було інструментом радикального оновлення світу, то сучасний культурний дискурс розглядає авангард радше як поле культурної пам'яті та символічної рефлексії.

У цьому аспекті український авангард інтегрується у постмодерний простір через практики цитування, ремінісценції та реконструкції. Contemporary art, цифрова культура, дизайн і нові медіа активно використовують авангардні форми як елементи візуальної гри та культурного переосмислення. Геометричні композиції супрематизму, конструктивістська типографіка або футуристична динаміка функціонують у сучасному мистецтві як знаки історичної модерності та водночас як інструменти формування нових візуальних наративів⁵⁷.

Особливого значення у сучасному культурологічному дискурсі набувають інтерпретаційні моделі осмислення українського авангарду.

⁵⁷ Jameson F. Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism. Durham : Duke University Press, 1991. 438 p.

Упродовж ХХ століття домінуючою залишалася мистецтвознавча модель, що аналізувала авангард переважно у контексті формальних художніх трансформацій. Проте сучасна гуманітаристика дедалі частіше звертається до ширших культурологічних, соціальних та політичних інтерпретацій. Однією з найвпливовіших сьогодні є постколоніальна та деколоніальна модель аналізу. У цьому контексті український авангард розглядається як явище, що тривалий час перебувало під впливом імперських культурних нарративів і потребує повернення власного історичного та національного контексту. Деколоніальна критика спрямована на подолання практик культурного привласнення та переосмислення ролі українських художників у світовому модерністському процесі⁵⁸. Особливу увагу сучасні дослідники приділяють творчості Казимира Малевича, Олександри Екстер, Олександра Богомазова та Василя Єрмилова як представникам саме української модерністської традиції. У результаті формується нова інтерпретаційна модель, у якій український авангард постає не периферійним явищем «російського модернізму», а самостійним культурним феноменом європейської модерності.

Поряд із деколоніальними студіями важливу роль відіграють *memory studies* – дослідження культурної пам'яті. У цьому підході авангард розглядається як складова колективної пам'яті та інструмент конструювання культурної ідентичності. Через музейні практики, виставкові проекти, освітні програми та медіарепрезентацію авангард інтегрується у сучасний національний нарратив і стає частиною процесу культурної самоідентифікації⁵⁹.

У сучасному дискурсі також поширеними є семіотичні та візуально-культурні інтерпретації авангарду. Вони акцентують увагу на аналізі авангардної мови як системи знаків, символів та візуальних кодів. Геометричні форми супрематизму, конструктивістська композиція чи футуристична динаміка розглядаються не лише як художні прийоми, а як способи моделювання нової культурної реальності модерної епохи.

Важливою характеристикою сучасного культурологічного дискурсу є міждисциплінарність, яка суттєво впливає на дослідження українського авангарду. Якщо раніше авангард вивчався переважно у межах мистецтвознавства, то сьогодні його аналіз охоплює філософію, соціологію, антропологію, візуальні студії, медіадослідження та цифрову гуманітаристику (*digital humanities*). Такий підхід дозволяє розглядати авангард не лише як художній стиль, а як комплексне соціокультурне

⁵⁸ Маркаде Ж.-К. Малевич. Київ : Родовід, 2013. 304 с.

⁵⁹ Assmann J. *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 319 p.

явище⁶⁰. Міждисциплінарність особливо помітна у дослідженнях взаємодії авангарду з міським простором, масовою культурою, політикою пам'яті та цифровими технологіями. Сучасні науковці аналізують авангард як форму візуальної комунікації, механізм формування модерної суб'єктивності та інструмент соціальної трансформації. Водночас міждисциплінарний підхід дозволяє поєднувати історичний аналіз із сучасними культурними практиками та виявляти актуальність авангардної спадщини у сучасному соціокультурному просторі.

У контексті цифрової гуманітаристики український авангард дедалі активніше інтегрується у цифровий простір. Електронні архіви, онлайн-виставки, цифрові реконструкції та мультимедійні платформи сприяють популяризації авангардної спадщини та розширюють можливості її наукового дослідження.

Таким чином, український авангард у системі сучасного культурологічного дискурсу постає як багатовимірний культурний феномен, що інтегрується у постмодерний контекст, функціонує через різноманітні інтерпретаційні моделі та активно осмислюється у міждисциплінарному полі сучасної гуманітаристики. Його актуальність визначається не лише історичною цінністю, а й здатністю продукувати нові культурні смисли, пов'язані з ідентичністю, пам'яттю та сучасною візуальною культурою.

Однією з ключових тенденцій сучасної гуманітаристики є застосування нових методологій, які дозволяють аналізувати авангард не лише як сукупність художніх практик, а як складний соціокультурний процес. Традиційна мистецтвознавча модель, орієнтована переважно на формально-стилістичний аналіз, поступово доповнюється культурологічними, антропологічними, семіотичними та соціокомунікативними підходами. У результаті авангард починає розглядатися як форма культурної репрезентації модерності, механізм формування нової візуальної свідомості та інструмент конструювання культурної ідентичності.

Особливо актуальними стають міждисциплінарні методології, що дозволяють поєднувати аналіз художньої форми з дослідженням історичних, політичних та соціокультурних процесів. У цьому контексті український авангард осмислюється як частина ширших трансформацій модерної культури, пов'язаних із урбанізацією, індустріалізацією, кризою традиційного світогляду та формуванням нових моделей культурної комунікації. Такий підхід сприяє глибшому розумінню взаємозв'язку між художніми експериментами та історичною динамікою першої половини ХХ століття.

Водночас сучасні дослідження дедалі активніше орієнтуються на проблеми культурної пам'яті та ідентичності. Український авангард

⁶⁰ Mirzoeff N. An Introduction to Visual Culture. London : Routledge, 2009. 376 p.

аналізується як складова національної культурної пам'яті, що була тривалий час витіснена з офіційного історико-мистецького дискурсу. У цьому аспекті перспективними є методології *memory studies*, які дозволяють досліджувати механізми формування культурного канону, процеси репрезентації історичної спадщини та роль мистецтва у конструюванні колективної пам'яті⁶¹.

Важливим напрямом сучасної гуманітаристики стає цифрова гуманітаристика, що відкриває нові можливості для дослідження та популяризації українського авангарду. Цифрові технології суттєво змінюють способи збереження, архівування та репрезентації мистецької спадщини. Електронні архіви, цифрові бази даних, онлайн-виставки та мультимедійні платформи сприяють розширенню доступу до авангардної спадщини та інтеграції українського мистецтва у глобальний інформаційний простір⁶². Цифрова гуманітаристика дозволяє здійснювати комплексний аналіз художніх творів через інтерактивні візуалізації, цифрове картографування культурних процесів та створення електронних каталогів. Особливого значення набуває оцифрування архівів українських авангардистів, що сприяє збереженню мистецької спадщини та введенню маловідомих матеріалів у науковий обіг. У цьому контексті цифрові технології стають не лише інструментом дослідження, а й важливим механізмом формування сучасної культурної пам'яті. Водночас *digital humanities* сприяє розвитку нових форм міжнародної наукової комунікації. Через цифрові платформи український авангард інтегрується у світові академічні мережі, що дозволяє здійснювати міжкультурний обмін знаннями та формувати нові моделі гуманітарного співробітництва. Особливо актуальним це є в умовах глобалізації та розвитку мережевої культури, де цифровий простір стає одним із ключових середовищ репрезентації мистецтва.

Одним із найбільш перспективних напрямів сучасних досліджень українського авангарду є деколоніальні студії. У сучасному гуманітарному дискурсі дедалі активніше переосмислюється проблема імперських моделей репрезентації східноєвропейського мистецтва та привласнення української культурної спадщини. Деколоніальна методологія дозволяє критично аналізувати механізми культурної маргіналізації та відновлювати український контекст творчості митців, яких тривалий час включали до російського мистецького канону⁶³.

⁶¹ Assmann J. *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 319 p.

⁶² Berry D. *Understanding Digital Humanities*. London : Palgrave Macmillan, 2012. 312 p.

⁶³ Mignolo W. *The Darker Side of Western Modernity: Global Futures, Decolonial Options*. Durham : Duke University Press, 2011. 458 p.

Деколоніальні студії спрямовані не лише на уточнення історичних фактів, а й на формування нової моделі культурної суб'єктності України у світовому гуманітарному просторі.

Особливої актуальності деколоніальні підходи набули в умовах сучасної російсько-української війни, коли проблема культурної ідентичності та репрезентації української культури на міжнародному рівні стала важливою складовою гуманітарної політики. У цьому контексті український авангард розглядається як доказ самостійності української модерністської традиції та її органічної інтегрованості у європейський мистецький процес.

Важливі перспективи розвитку досліджень українського авангарду відкривають також візуальні студії (visual studies), які аналізують мистецтво як систему візуальної комунікації та культурного конструювання реальності. У межах цього підходу авангардна естетика досліджується не лише як художній стиль, а як спосіб формування нових моделей бачення, сприйняття та репрезентації світу⁶⁴. Візуальні студії дозволяють розглядати український авангард у ширшому контексті медіакультури, масової комунікації, дизайну та сучасних цифрових практик. Особлива увага приділяється проблемам взаємодії авангардної естетики з сучасною візуальною культурою, рекламою, урбаністичним середовищем та новими медіа. Такий підхід сприяє актуалізації авангардної спадщини у contemporary culture та демонструє її вплив на сучасні форми візуального мислення. Водночас візуальні студії акцентують увагу на проблемах репрезентації, символічної влади та культурної пам'яті. У цьому аспекті український авангард постає як важливий елемент сучасної візуальної політики та механізм формування культурної ідентичності. Через візуальні практики сучасна культура не лише репрезентує авангардну спадщину, а й формує нові інтерпретації історії українського модернізму.

Сучасні перспективи розвитку досліджень українського авангарду також пов'язані з активізацією міжнародного наукового діалогу. Спільні дослідницькі проекти, міжмузейні співпраці, цифрові архіви та міжнародні конференції сприяють інтеграції української гуманітаристики у світовий академічний простір. Це дозволяє не лише розширювати джерельну базу досліджень, а й формувати нові концептуальні підходи до осмислення українського модернізму.

Таким чином, перспективи розвитку досліджень українського авангарду пов'язані із застосуванням нових методологій, розвитком цифрової гуманітаристики, деколоніальних студій та візуальних досліджень. Сучасний гуманітарний дискурс дедалі більше інтегрує

⁶⁴ Mirzoeff N. An Introduction to Visual Culture. London : Routledge, 2009. 376 p.

український авангард у глобальний науковий простір, розглядаючи його як важливий елемент культурної пам'яті, національної ідентичності та світового модерністського процесу. Це відкриває нові можливості для комплексного осмислення українського авангарду як багатомірного культурного феномену сучасності.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження встановлено, що український авангард не був периферійним відгалуженням європейського модернізму, а сформував самобутню художню модель, у якій поєдналися радикальний естетичний експеримент і культурна тяглість. Футуризм, кубофутуризм, супрематизм, конструктивізм та сценографічний авангард сформували нову систему художнього мислення, орієнтовану на динамізм, абстракцію, синтез мистецтв та створення нової візуальної мови модерної культури. Творчість Казимира Малевича, Олександри Екстер, Олександра Богомазова, Василя Єрмилова та інших митців засвідчила високий рівень інтегрованості українського мистецтва у міжнародний художній процес та його активну участь у формуванні європейської модерністської культури.

Доведено, що естетика українського авангарду ґрунтувалася на поєднанні новаторських художніх принципів із етнокультурною традицією. Орнаментальність, декоративність, колористика, народна ікона та примітивізм стали важливими складниками авангардної художньої мови та визначили національну специфіку українського модернізму. Саме через синтез традиції та експерименту український авангард сформував унікальну модель мистецтва, у якій модерністська естетика поєднувалася з проблемами культурної самоідентифікації та національного самовираження.

Важливим результатом дослідження стало осмислення українського авангарду у контексті культурної пам'яті та ідентичності. Встановлено, що радянська тоталітарна система спричинила системну репресію та маргіналізацію авангардного мистецтва, витіснення його з культурного канону та привласнення творчості багатьох українських митців у межах російського мистецтвознавчого дискурсу. У сучасному гуманітарному просторі процес повернення українського авангарду супроводжується деколонізацією культурної пам'яті, переосмисленням мистецького канону та відновленням культурної суб'єктності України у світовому мистецькому процесі.

З'ясовано, що у XXI столітті український авангард набуває нового значення як важливий чинник сучасного культурно-мистецького дискурсу. Його естетичні принципи активно трансформуються у contemporary art, графічному дизайні, типографіці, моді, урбаністичному

мистецтві, стріт-арті та цифровій культурі. Візуальні цитати, ремінісценції, нові медіа та цифрове мистецтво демонструють здатність авангардної спадщини адаптуватися до сучасних технологічних і соціокультурних реалій. У цьому контексті авангард функціонує не лише як історичний стиль, а як актуальна система візуальних кодів та культурних смислів.

Особливу увагу приділено актуалізації українського авангарду в умовах сучасних соціополітичних трансформацій. У контексті російсько-української війни авангардна спадщина набуває значення символу культурного спротиву, історичної тяглості та європейської інтегрованості української культури. Через музейні практики, виставкові проекти, культурну дипломатію та міжнародний мистецький діалог український авангард стає важливим інструментом формування позитивного міжнародного образу України та репрезентації її культурної самобутності.

У результаті дослідження встановлено, що сучасний культурний дискурс розглядає український авангард як багатовимірний феномен, що інтегрується у постмодерний гуманітарний простір через різноманітні інтерпретаційні моделі – культурологічні, деколоніальні, *memory studies*, *visual studies* та *digital humanities*. Це дозволяє осмислювати авангард не лише як історичний етап розвитку мистецтва, а як активний механізм формування культурної пам'яті, ідентичності та сучасної візуальної культури.

Перспективи подальших досліджень українського авангарду пов'язані з розвитком міждисциплінарних підходів, цифрової гуманітаристики, деколоніальних студій та візуальних досліджень. Особливого значення набуває цифрове архівування авангардної спадщини, міжнародна наукова співпраця та подальше переосмислення ролі українського модернізму у глобальному мистецькому процесі. Це сприятиме не лише розширенню наукового знання про український авангард, а й зміцненню культурної суб'єктності України у сучасному світовому гуманітарному просторі.

АНОТАЦІЯ

У розділі здійснено культурологічний аналіз українського авангарду як феномену модерної культури та важливого складника сучасного культурно-мистецького дискурсу. Розглянуто історико-культурні передумови формування українського авангарду, його основні напрями, естетичні принципи та взаємодію з етномистецькими традиціями. Проаналізовано роль українського авангарду у формуванні культурної ідентичності, проблеми його репресії та маргіналізації

у радянський період, а також процес повернення авангардної спадщини до сучасного гуманітарного простору.

Особливу увагу приділено рецепції українського авангарду у contemporary art, дизайні, візуальній культурі, цифровому мистецтві та сучасних художніх практиках. Досліджено актуалізацію авангардної естетики в умовах сучасних соціокультурних трансформацій, зокрема у контексті війни, культурної дипломатії та міжнародного мистецького діалогу. Висвітлено сучасні культурологічні інтерпретації українського авангарду, його місце у глобальному мистецькому процесі та перспективи подальших досліджень у межах деколоніальних, візуальних і цифрових гуманітарних студій.

Література

1. Assmann J. *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 319 p.
2. Berry D. *Understanding Digital Humanities*. London : Palgrave Macmillan, 2012. 312 p.
3. Bishop C. *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*. London : Verso, 2012. 390 p.
4. Bowlt J. E. *Amazons of the Avant-Garde*. New York : Guggenheim Museum Publications, 2000. 352 p.
5. Jameson F. *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham : Duke University Press, 1991. 438 p.
6. Manovich L. *The Language of New Media*. Cambridge : MIT Press, 2001. 354 p.
7. Mirzoeff N. *An Introduction to Visual Culture*. London : Routledge, 2009. 376 p.
8. Nakov A. *Kazimir Malevich: Painting the Absolute*. Paris : Thalia Edition, 2007. 320 p.
9. Paul C. *Digital Art*. London : Thames & Hudson, 2015. 272 p.
10. Rush M. *New Media in Art*. London : Thames & Hudson, 2005. 250 p.
11. Waclawek A. *Graffiti and Street Art*. London : Thames & Hudson, 2011. 208 p.
12. Богомазов О. *Живопис та елементи*. Київ : Задумливий страус, 1996. 176 с.
13. Голубець О. *Мистецтво ХХ століття: український шлях*. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с.
14. Горбачов Д. *Авангард. Українські художники першої третини ХХ ст.* Київ : Мистецтво, 2017. 320 с.

15. Горбачов Д. О. Українські авангардисти як теоретики і публіцисти. Київ: Тріумф, 2005. 382 с.
16. Єкельчик С. Імперія пам'яті: російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ : Критика, 2008. 303 с.
17. Історія української культури : у 5 т. Т. 5 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть / гол. ред. Г. Скрипник. Київ : Наукова думка, 2011. 863 с.
18. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.
19. Малевич К. Автобіографічні записки 1918–1933. Київ : Родовід, 2017. 96 с.
20. Маркаде Ж-К. Малевич. Київ : Родовід, 2013. 304 с.
21. Складенко Г. Авангард в Україні: обшири явища, етапи розвитку. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : Зб. наук. пр. К. : ІМФЕ ім. МТ Рильського НАН України, 2009. Вип. 9. С. 318-322
22. Столярчук Н. М. Український авангард : навчальний посібник. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 176 с.
23. Столярчук Н. Українськість українського авангарду. Повертаємо своє. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції; ВНУ імені Лесі Українки. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 68–71.
24. Український авангард 1910–1930 років : альбом. Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. К. : Мистецтво, 1996. 400 с.

Information about the author:
Stoliarchuk Nataliia Mykolaivna,
Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Cultural Studies
Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Voli Avenue, Lutsk, 43000, Ukraine